

Pražák, Richard

**K ohlasu uherského jakobínského hnutí v českých zemích na sklonku
18. století**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1972, vol. 20-21, iss. C18-19, pp. [53]-59

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102062>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

RICHARD PRAŽAK

K OHLASU UHERSKÉHO JAKOBÍNSKÉHO Hnutí V ČESKÝCH ZEMÍCH NA SKLONKU 18. STOLETÍ

Otázka revoluční spolupráce česko-maďarské na sklonku 18. stol., zejména otázka vzájemných vztahů českých a uherských jakobínů a ohlasu uherského jakobínského hnutí v českých zemích, zůstává dosud nevyjasněna. Je o tom známo pouze několik dílčích skutečností;¹ nejpodrobněji se jimi zabývala v souvislosti s tzv. helvetskou rebelií na Českomoravské vysočině Květa Mejdičká² a pokud se dotýkaly působení maďarské reformované inteligence u nás po vydání tolerančního patentu, dotkl se jich také autor této studie, a to zejména v souvislosti s působením Michala Blažka, Jánose Inczédyho a dalších uherských reformovaných kněží na Českomoravské vysočině.³ Na četná zajímavá fakta z českomoravského pomezí i odjinud na Moravě tu upozornil ve svých studiích a knize o ohlasu francouzské revoluce a napoleonských válek na Moravě také Michael Vaňáček.⁴

¹ O korespondenci Martinoviče s hr. Lambergem psal Josef Polišenský, *Korespondence moravského osvícence Maxe Lamberga s J. F. Opizem o francouzské revoluci*, ČČM 1952, str. 140—148; o vyšetřování moravského hofmistra Magnuse Czeynarda pro podezřelé styky s Károlyem Szénem, bratrem odsouzeného maďarského jakobína Antala Széna, psala Marie Řehořková, *K problematice ohlasu francouzské buržoazní revoluce ke konci 18. stol.*, Brno 1957 (rukopis diplomové práce), a o konfidentských relacích Martinovičových o českých demokratech a iluminátech, revoluční situaci v českých zemích v r. 1792 a dalších skutečnostech týkajících se vztahu uherských jakobínů k českým zemím srov. edici Kálmána Bendy, *A magyar jakobinusok iratai* (Akta maďarských jakobínů I, Budapest 1957, str. 586—587, 662—663, 676, 704, 784—785, 861, II Budapest 1952, str. 88, 110, 136, 143—144, 155, 659, 715, III Budapest 1952, str. 401; o brněnské internaci uherských jakobínů psala Blanka Kubešová-Pitronová, *Brněnská internace účastníků prvního republikánského hnutí v Uhrách*, Slovanské historické studie I, Praha 1955, str. 80—111.

² Srov. Květa Mejdičká, *Čechy a francouzská revoluce*, Praha 1959, kap. Hnutí proti vojenské povinnosti na Českomoravské vysočině r. 1797, str. 99—120.

³ Srov. zejména mou knihu *Maďarská reformovaná inteligence v českém obrození*, Praha 1962, str. 131—134 aj. a studii *Maďarská reformovaná inteligence na Vysočině v počátcích českého národního obrození*, Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl věd společenských, Brno 1961, str. 82—87.

⁴ Jedná se zvláště o jeho studie *Na českomoravském pomezí v době Velké francouzské revoluce 1792*, Vlastivědný věstník moravský 1947, str. 109—121, *K ohlasu*

Kromě těchto kontaktů ve venkovském a maloměstském prostředí mohlo dojít k určitým stykům i v Praze a jiných centrech. Je otázkou, nakolik jsou pravdivé policejní relace Ignáce Martinoviće o revoluční situaci v českých zemích z r. 1792, jež zasílal novému císaři Františkovi II. ve snaze získat jeho důvěru.⁵ Psal mu o jednání českých zednářů se zednáři pruskými a polskými ve Vratislavi, o korespondenci pražských a štrasburských demokratů a tvrdil dokonce, že v Čechách se připravuje rolnické povstání pod vedením nižšího kléru a iluminátů. Martinovićova udání o přípravě spiknutí v Čechách byla vymyšlena a měla mu získat u nového císaře důvěru a titul dvorního rady, který požadoval za svou konfidentskou službu už na Leopoldovi. Přesto však některé dílčí informace v jeho hlášeních mohly být pravdivé, neboť Martinović skutečně věděl leccos pozoruhodného o pokrokových a demokraticky smýšlejících příslušnících pražské společnosti. Zajímavý je například jeho seznam iluminátů, který obdržel od setníka Claryho, a v němž nacházíme i lidi z okolí Dobrovského v Královské české společnosti nauk jako Cornovu a Ungara, a dále i jeho udání na Augustina Zippeho a doklady o spojení Johanna Rautenstraucha s uherskými jakobíny.⁶

Augustin Zippe i Johann Rautenstrauch náleželi k předním rakouským osvícencům. Zippe byl hlavním spolupracovníkem břevnovského opata Františka Štěpána Rautenstraucha při jeho pokusu o josefinskou výchovu kněžstva v generálních seminářích. Po dvouletém působení na místě ředitele generálního semináře v Praze se stal Zippe r. 1785 dvorním radou a nástupcem Rautenstrauchovým ve Vídni, odkud řídil veškerou státní výchovu duchovních. Po zrušení generálních seminářů v r. 1790 své postavení opět pozbyl a jako rozhodný josefinista se stáhl do pozadí. Johann Rautenstrauch byl jedním z nejproslulejších josefinských žurnalistů a protagonistů Josefových reformní politiky.⁷

Reformní snahy a spisy Augustina Zippeho sledoval za jeho pražského pobytu s velkými sympatiemi také Josef Dobrovský,⁸ který se poznal za své cesty do Vídně v r. 1784 osobně i s Johannem Rautenstrauchem jako autorem *Oesterreichische Biedermanns-Chronik* (1784). Ten jej poprosil o opravy k prvnímu dílu, které vyšly v doplňcích k prvnímu svazku (*Nöthi-*

Velké francouzské revoluce v českých zemích, tamtéž 1959, str. 109–116 a knihu Francouzové a Morava v době Velké revoluce a koaličních válek, Brno 1965, str. 68–83.

⁵ Viz Kálmán Benda, *l. c. I*, str. 586–587, 662–663, 676, 784–785, 861 atd. Podle Bendy psala o tom také Květa Mejdřická, *l. c.*, str. 136–138. Opíraje se o výsledky maďarské vědy zpracoval tuto otázku také Denis Silágyi *Ungarn und der geheime Mitarbeiterkreis Leopolds II.*, München 1961 (*Südosteuropäische Arbeiten* sv. 57).

⁶ O udání na Zippeho a o dokladech spojení Johanna Rautenstraucha s uherskými jakobíny viz K. Benda, *l. c.*, str. 704, 422.

⁷ O Augustinu Zippem srov. především Eduard Winter, *Der Josefismus*, Berlin 1962, str. 148–154 aj. O Johannu Rautenstrauchovi Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 25. Theil, Wien 1873, str. 61–67.

⁸ To se jeví zejména v korespondenci Dobrovského s Helfertem v letech 1784–1786, *Dopisy Josefa Dobrovského s Augustinem Helfertem*, str. 107–174. Tamtéž i v úvodu F. M. Bartoše, str. 7–8, 13, 22.

ger Anhang zur Oesterreichischen Biedermanns-Chronik, 1784).⁹ Proti-jesuitský spisek Rautenstrauchův „Die Verbannung der Jesuiten aus China“ (1785) vydal bez udání roku pod názvem A Jézustársaságbeli szerzeteseknek Khinából való kiűzettetése v maďarském překladu i jeden z direktorů uherských jakobínů János Laczkovicz, popravený za svou účast v jakobínském spiknutí 20. května 1795 na Krvavém poli v Budíně.¹⁰

Kromě Laczkovicse se dostali od josefinismu k jakobínství i další vedoucí činitelé uherských jakobínů Ignác Martinović a József Hajnóczy. Martinović využil nastoupení Josefa II. na císařský trůn k tomu, aby opustil r. 1781 františkánský řád a jako společník pozdějšího revolučního polského ministra Ignáce Potockiho s ním procestoval téměř celou Evropu. Po návratu získal na podzim 1783 místo profesora přírodopytu na Lvovské universitě, a podnícen svou cestou po západní Evropě, začal horlivě studovat spisy anglických a francouzských osvícenců, zejména Holbachův *Système de la nature*. S porozuměním přivítal i velkou Francouzskou revoluci a jen bezmezná ctižádostivost jej přivedla za Leopolda II. do konfidentských služeb rakouského dvora, což souviselo s jeho iluzemi o úloze osvícenského absolutismu, od něhož očekával provedení mnoha závažných společenských reform. Po nástupu reakčního kursu za Františka II. se orientoval na spolupráci s revolučním hnutím, navázal spojení s uherskými demokraty a na jaře 1794 začal vytvářet v Uhrách jakobínskou organizaci připravující protistátní spiknutí.

Čestněji se dostal k jakobínskému hnutí josefinista Hajnóczy, i za Josefa II. jediný uherský podžupan nešlechtického původu, který se teprve po smrti Josefově přimkl k patriotickému hnutí uherské šlechty, aniž opustil své předchozí názory na nutnost společenských reform. Ve svých právně politických spisech z počátku 90. let 18. stol. se stavěl za výkup poddaných z roboty, všeobecné zdanění, rovnost před zákonem a sekularizaci církevního majetku. Tyto v podstatě již buržoazní požadavky spojoval s potřebou nezávislosti Uher. Když se většina uherské šlechty po silící radikalizaci francouzské revoluce v r. 1792 a vnitřním utužením režimu za Františka II. s tím souvisejícím rozhodla raději pohřbit své reformní plány a spolupracovat s vídeňským dvorem proti demokratickému a lidovému hnutí, obrátil Hajnóczy svou pozornost k revoluční Francii.¹¹

Výzva básníka Bacsónyiho „pozorné oči své na Paříž upřete“ se setkala v kruzích pokrokové demokratické uherské inteligence se stále větším ohlasem. Ve slovech Františka II., která pronesl záhy po svém nastoupení na císařský trůn k profesorům lublaňské university: „Kdo mně slouží,

⁹ O vztahu Josefa Dobrovského k Johannu Rautenstrauchovi srov. tamtéž, str. 83, 108, 111. O Rautenstrauchově autorství *Oesterreichische Biedermanns-Chronik* s Nöthiger Anhang zur Oesterreichischen Biedermanns-Chronik (tamtéž 1784) viz Constant von Wurzbach, l. c., 25. Theil, str. 64.

¹⁰ Srov. Maté Kovács, *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében az államalapítástól 1849-ig* (Kniha a knihovna o životě maďarské společnosti od založení státu do r. 1849), Budapest 1963, str. 516. Proti Laczkovicsové spisu psal nepřítel osvícenství profesor peštské university Paulán Vazul Alexovics v práci *A könyvek szabados olvasásáról* (O svobodném čtení knih), Pest 1792, str. 5 (tamtéž, str. 514).

¹¹ Nejvýstižněji charakterizoval vývoj Martinovićův a Hajnóczyův K. Benda, *A magyar jakobinusok* (Maďarští jakobíni), Budapest 1957, str. IV–XVIII.

ten musí učit to, co poručím, a ten, kdo se nechce podvolit a přichází s vlastními myšlenkami, ať táhne, jinak ho odstraním já...“¹² spatřovala tato inteligence oprávněný požadavek tažení proti každé skutečné kultuře, samostatnému přesvědčení a svobodné společenské angažovanosti. Zpočátku se organizovala v čtenářských kroužcích, v nichž se diskutovalo o naléhavých dobových otázkách literárních i společenských. V budínském čtenářském kroužku se scházel s Hajnóczym a Szentmarjaym, dvěma pozdějšími vůdčími osobnostmi jakobínského hnutí, také historik a diplomatik Márton György Kovachich,¹³ dobře známý Dobrovskému a dopisující si také horlivě s Jurajem Palkovičem a Jurajem Ribayem.¹⁴ Kovachich byl pokládán za jakobína a znal se důvěrně zvláště s Hajnóczym, který u něho bydlel a odstěhoval se od něho kvůli chystané svatbě teprve 1. srpna 1794, tedy krátce před svým zatčením pro účast v jakobínském spiknutí.¹⁵ Ke Kovachichovu čtenářskému kroužku patřil i dopisovatel Dobnerův a Voigtův, profesor budínské university piarista Károly Koppi,¹⁶ ctitel a průkopník reformního katolicismu Muratoriho a čtenář Voltairův, Lockův, Hobbesův.¹⁷

Odtud vzklíčilo sémě uherského jakobinismu; pokroková demokratická inteligence uherská, zklamaná jak vírou v osvícenský absolutismus, tak v sílu uherské šlechty, se přiklonila k radikálnímu revolučnímu řešení a rozhodla se pro jakobínské spiknutí, které mělo vrátit Uhersku nezávislost a přeměnit je v buržoazní republiku na federativním základě se stejnými právy pro všechny uherské národnosti. Pozoruhodně objektivní řešení národnostní otázky v pojetí uherských jakobínů, počítající se samostatným postavením uvnitř plánované federace i pro relativně nejméně rovnoprávné nacionální složky uherské společnosti, to jest pro Rumuny a Slováky, vyjadřovalo skutečnost, že na uherském jakobínském hnutí se podíleli příslušníci nejrůznějších uherských národností. Se Srbem Martiničevićem tu stál v jedné řadě i Slovák Hajnóczy a Maďar Szentmarjay.¹⁸

¹² Srov. Josef Kabrda — Josef Kolečka — Richard Pražák, *Dějiny národů střední a jihovýchodní Evropy od Velké francouzské revoluce do r. 1918, část I, 1790—1878*, Praha 1963, str. 28.

¹³ Srov. důvěrné hlášení Jánose Mednyánszkyho z 13. listopadu 1793, které uveřejnil v maďarském překladu Kálmán Benda, *A magyar jakobinusok*, str. 124—125.

¹⁴ Viz dopisy Juraje Palkoviče Mártonu Györgyi Kovachichovi z Baňské Štiavnice 15. XI. 1792, 15. IV. a 14. VIII. 1793 a z Trnavy 25. I. s. s., 7. I., 16. III., 9. IV., 27. V., 12. VI., 27. VI. 1805 a Juraje Ribaye Mártoni Györgyi Kovachichovi z Cinkoty 21. I. 1788, vše Kovachichova korespondence Széchenyiho v knihovně SZKK Budapest, Quart. Lat. 43, IX, f. 28—29, 47, 162—163, XXI, 56—60, 63—71, IV, 15—16.

¹⁵ Srov. udání mistodržitelského praktikanta Andráse Bikessyho z Budína 19. srpna 1794, K. Benda, *A magyar jakobinusok iratai II*, str. 65. O Hajnóczyově bydlení u Kovachiche a stěhování kvůli chystané svatbě s dcerou šoproňského lékárníka Sárou Gittelovou viz tamtéž, str. 96.

¹⁶ Viz dopis Mikuláše Adaukta Voigta Károlyi Koppimu z Prahy 30. V. 1774 a Gelasia Dobnera Károlyi Koppimu z Prahy 18. IX. 1783, oba Piarista Közpointi Levéltár (Ústřední piaristický archiv), Budapest, For. 0—5, Nr. 47.

¹⁷ Srov. Ambrus Horváth, *Koppi Károly működése* (Působení K. K.), Szeged 1940, str. 110—114.

¹⁸ Nejdůležitější obraz jakobínského hnutí v Uhrách přinesla zmíněná již edice dokumentů K. Bendy, *A magyar jakobinusok iratai I—III*, Budapest 1957, 1952. O plánech uherských jakobínů na řešení národnostní otázky psal nejvýstižněji Endre Arató, *A nemzetiségi kérdés története Magyarországon* (Dějiny národ-

U řady účastníků jakobínského spiknutí nacházíme i kontakty s českými zeměmi. Martinovič sám si dopisoval v letech 1784–1792 s moravským osvícencem hrabětem Lambergem, v r. 1791 se seznámil ve Vídni s Ignácem Bornem a v r. 1792 se poznal i s řadou význačných představitelů české společnosti pražské;¹⁹ Hajnóczymu pomáhal propašovávat z vězení zakázanou korespondenci velitel stráže, jistý kapitán Novák, který byl patrně rovněž českého původu. V Hajnóczyho pozůstalosti se nacházela gramatika češtiny, český zpěvník i spisy Adama Františka Kollára a Matěje Béla.²⁰ Nad Ferencem Hirgeistem, který byl za svou účast v jakobínském spiknutí původně odsouzen k smrti a teprve později mu byl trest změněn na dlouhodobý žalář, držel ochrannou ruku stoupence českého národního hnutí hrabě František Deym, který jej po propuštění z vězení zaměstnával jako hospodářského správce na svém panství ve Vodici v Čechách.²¹ Domokos Makk procestoval české země v r. 1792 z pověření čestného člena Královské české společnosti nauk arcibiskupa Batthyánye a studoval tu stav českého lesnictví.²² Moravský hofmistr Magnus Czeynard byl ještě na podzim 1795 vyšetřován pro podezřelé styky s Károlyem Szénem, bratrem Antala Széna, původně odsouzeného s řadou ostatních účastníků Martinovičova spiknutí rovněž k trestu smrti.²³ Károly Szén podle soudobého udání šířil slova neznámé divadelní hry provozované v Pešti počátkem devadesátých let 18. stol.: „... zabte kněze, zabte krá-

nostní otázky v Uhrách) 1790–1840, I, Budapest 1960, str. 63–67. T ý ž stručněji i ve studii *K voprosu istorii poňatija nacii v Vengrii (1780–1825)*, Nouvelles études historiques I, Budapest 1965, str. 470.

¹⁹ Korespondence Martinoviče s Lambergem se nedochovala, avšak její části přepsal Maxmilián Josef hr. Lamberg (1729–1792) do dopisů čáslavskému „báňkálnímu“ řediteli Janu Ferdinandu Opizovi (1741–1812), které mu posílal v letech 1784 až 1792. Viz o tom Josef Polišenský, *l. c.*, str. 140–148. O setkání Martinoviče s Bornem viz K. B e n d a, *l. c. II*, str. 36–38. O Martinovičově pobytu v Praze r. 1792 srov. jeho relace císaři Františkovi II., *tamtéž I*, str. 586–587, 676, 793, 861 aj.

²⁰ O tom, že Novák pomáhal Hajnóczymu pašovat ven z vězení korespondenci uvězněných jakobínů, víme z udání advokáta Madáche. Bratr císaře Františka uherský palatin Alexander Leopold nařídil po tomto udání vyšetřování, které však nemělo žádný výsledek. Novák pomohl pravděpodobně i Kazinczymu, aby si mohl dopisovat se svou matkou. Kazinczy i ostatní vězňové se vyjadřovali o kapitánu Novákovi vždy s velikou chválou. Srov. K. B e n d a, *l. c. III*, str. 196 a II, str. 250. V Hajnóczyově pozůstalosti se podle dražebního soupisu Károlye Rausche z Budína, datovaném 12. srpna 1795, nacházely tyto knihy: Grammatica linguae Boemicae (buď od Václava Jana Rosy, I. vyd. 1672, anebo od Václava Jandýta, I. vyd. 1704), Böhmisches Psalm und Gesang Buch, Adam František K o l l á r, Historiae juris publicae regni Hungariae amoenitates (2. sv., Vídeň 1783), Matěj B e l, Adparatus ad historiam Hungariae (V majetku Hajnóczyho byl pouze jeden svazek, celé dílo vyšlo v Bratislavě ve dvou dekádách 1735 a 1746). O Rauschově dražebním soupisu viz K. B e n d a, *l. c. II*, str. 795–797. Zmíněné knihy Hajnóczyho jsou zde na str. 797.

²¹ Viz K. B e n d a, *l. c. II*, str. 659. Srov. k tomu též *Kazinczy Ferenc levelezése*, (Korespondence Ference Kazinczyho), sv. XXII, vydal István H á r s á n y i, Budapest 1927, str. 53–55, 59–60, 72–73.

²² Viz Kálmán B e n d a, *l. c. II*, str. 715.

²³ Materiály o vyšetřování Czeynardově jsou uloženy v SA Brno, fond B 13, karton č. 34, sign. 36, čj. 1916/95.

le“, a jen pro nedostatek důkazů unikl osudu bratrově.²⁴ Sám Juraj Ribay sledoval se zájmem osudy účastníků jakobínského spiknutí v Uhrách a jeho ohlas v českých zemích, jak to obrážejí některá místa v jeho korespondenci s Janem Petrem Cerronim, jemuž psal o popravě Martinoviče a jeho druhů i o zprávě hamburských novin o tzv. helvetské rebelii na Českomoravské vysočině.²⁵

Všechny tyto skutečnosti ukazují, že vztahy uherských jakobínů a českého prostředí si vyžadají ještě dalšího zkoumání. Vzhledem k okolnostem vztahujícím se ke Kovachichovi, J. Rautenstrauchovi, Ribayovi aj. nelze zcela vyloučit ani možnost, že s lidmi z jakobínského okruhu v Uhrách přišel do styku i Josef Dobrovský. Řada uvedených faktů i další skutečnosti, například živý ohlas Krameriových c.k. vlasteneckých novin na reformní návrhy uherského sněmu z let 1790–1791²⁶ ukazují na vzájemnou oscilaci politických myšlenek i aktivní přijímání politických podnětů z Uher v českém prostředí. Třebaže při zkoumání ohlasu uherského jakobínského hnutí v českých zemích jsme teprve na začátku, přesto i těchto několik skutečností podává zajímavý obraz, který napovídá, že se jedná o významnou součást česko-uherských styků na sklonku 18. století.

DER WIDERHALL DER UNGARISCHEN JAKOBINERBEWEGUNG IN DEN BÖHMISCHEN LÄNDERN AM ENDE DES 18. JAHRHUNDERTS

Die Frage der revolutionären tschechisch-ungarischen Zusammenarbeit an der Wende des 18. und 19. Jahrhunderts, die Frage der gegenseitigen Beziehungen tschechischer und ungarischer Jakobiner und das Echo der ungarischen Jakobinerbewegung in den Böhmisches Ländern bleibt bislang ungeklärt. Ausser den Kontakten ländlichen und städtischen Milieus konnte es zu bestimmten Beziehungen auch in Prag und anderen Zentren kommen. Es ist fraglich, inwieweit die Polizeiberichte von Ignaz Martinović über die revolutionäre Situation in den Böhmisches Ländern im Jahre 1792 der Wahrheit entsprechen; er schickte sie dem neuen Kaiser Franz II. im Bemühen, dessen Vertrauen zu gewinnen. Er berichtete ihm über die Verhandlungen der tschechischen Freimaurer mit den preussischen und polnischen Freimaurern in Breslau, über die Korrespondenz Prager und Strassburger Demokraten und behauptete sogar, dass in Böhmen ein Bauernaufstand unter der Führung des niederen Klerus und der Illuminaten vorbereitet wird. Martinovićs Anzeige über die Vorbereitung einer Verschwörung in Böhmen war erfunden und sollte ihm das Vertrauen und den Titel eines Hofrates einbringen, den er für seinen Spitzeldienst schon von Leopold forderte. Trotzdem konnten einige Teilinformationen in seinen Meldungen wahr sein, denn Martinović wusste tatsächlich mancherlei Beachtenswertes über die fortschrittlich und demokratisch gesinnten Angehörigen der Prager Gesellschaft. Interessant ist z. B. Cornova und Ungarn, und auch seine Anzeige über Augustin Zippe und die Beweise über die Verbindung Johann Rautenstrauchs mit den ungarischen Jakobinern.

²⁴ Viz poznámky uherského palatina Alexandra Leopolda z ledna 1795, Kálmán B e n d a, *A magyar jakobinusok*, str. 297.

²⁵ Srov. dopisy Juraje Ribaye Janu Petru Cerronimu z Cinkoty 18. června 1795 a z Budína 5. září 1797, Cerroniova pozůstalost, SA Brno, sign Cerr. II. 84.

²⁶ Srov. Jan Novotný, *O bratrské družbě Čechů a Slováků*, Praha 1959, str. 63–64 a Andre Kovács – Jan Novotný, *Maďari a my*, Praha 1959, str. 139–141. Nověji rovněž Jan Novotný, *Z česko-maďarských vztahů v národně politickém hnutí před rokem 1848*, sborník Dějiny a národy, Praha 1965, str. 109–112.

Bei mehreren Teilnehmern an der Jakobinerverschwörung finden wir auch Kontakte mit den Böhmisches Ländern. Martinović selbst stand in den Jahren 1784–1792 mit dem mährischen Aufklärer Graf Lamberg im Briefwechsel, im Jahre 1792 lernte er auch eine Reihe bedeutender Vertreter der Prager tschechischen Gesellschaft kennen. Der Kommandant der Gefängniswache, ein gewisser Hauptmann Novák, der offensichtlich ebenfalls tschechischer Herkunft war, half Hajnóczy aus der Haft verbotene Korrespondenz herauszuschuggeln. In Hajnóczys Nachlass befanden sich eine tschechische Grammatik, ein tschechisches Liederbuch und die Werke von Adam František Kollár und Mathias Bél. Über Ferenc Hirgeist, der wegen seiner Teilnahme an der Jakobinerverschwörung ursprünglich zum Tode verurteilt und dessen Strafe erst später in langjähriges Zuchthaus umgeändert wurde, hielt seine schützende Hand der Anhänger der tschechischen nationalen Bewegung, der Graf Franz Deym, der ihn nach der Entlassung aus dem Gefängnis als Wirtschaftsverwalter auf seiner Herrschaft in Widotz (Vodice) in Böhmen beschäftigte. Domokos Makk durchreiste im Auftrage des Erzbischofs Batthyány, Ehrenmitglied der Königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, im Jahre 1792 die Böhmisches Ländern und studierte den Stand der böhmischen Forstwirtschaft. Der mährische Hofmeister Magnus Czeynard wurde noch im Herbst des Jahres 1795 untersucht wegen seiner verdächtigen Beziehungen zu Károly Szén, dem Bruder von Antal Szén, welcher mit einer Reihe anderer Teilnehmer an Martinovićs Verschwörung ursprünglich ebenfalls zum Tode verurteilt war.

Im Ofner Leserklub traf mit Hajnóczy und Szentmarjay, den beiden späteren führenden Persönlichkeiten der Jakobinerbewegung auch der Historiker und Diplomatiker Márton György Kovachich zusammen, der Dobrovský wohl bekannt war und auch mit Juraj Palkovič und Juraj Ribay eifrig korrespondierte. Zu Kovachich Leserkreis gehörte auch der Briefpartner Dobners und Voigts, der Professor der Ofner Universität der Piarist Károly Koppi, ein Verehrer des Bahnbrechers des reformierten Katholizismus Muratori und Leser von Voltaire, Locke, Hobbes. Selbst Juraj Ribay verfolgte mit Interesse die Schicksale der Teilnehmer an der Jakobinerverschwörung in Ungarn und deren Echo in den Böhmisches Ländern, wie dies einige Stellen in seiner Korrespondenz mit Jan Peter Cerroni widerspiegeln, dem er von der Hinrichtung Martinkovičs und dessen Gleichgesinnter und von der Nachricht in einer Hamburger Zeitung über die sogenannte Helvetische Rebellion in der Böhmisches-Mährischen Höhe berichtete.

Alle diese Tatsachen weisen darauf hin, dass die Beziehungen der ungarischen Jakobiner zum tschechischen Milieu eine weitere Untersuchung erfordern. Im Hinblick auf die Umstände, die sich auf Kovachich, J. Rautenstrauch, Ribay u. a. beziehen, kann man selbst die Möglichkeit nicht ausschliessen, dass auch Josef Dobrovský mit den Menschen des Jakobinermilieus in Ungarn in Berührung kam. Das Interesse der tschechischen Öffentlichkeit an der Jakobinerbewegung in Ungarn hängt vor allen Dingen mit deren Haltung zur französischen Revolution zusammen, obwohl sich diese Haltung in keinem so breiten Echo der Volksmassen und des Bürgertums, wie z. B. im Falle des Kościuszko-Aufstandes, äusserte, denn sie betraf vorwiegend nur bestimmte intellektuelle Kreise in Stadt und Land.

